

Tarkastusvaliokunta: O 36/2025 vp Valtion omistajaohjaus – Fortumin Uniper-kaupat**Tausta:**

Kesällä 2019 allekirjoittanutta muistion laatijaa pyydettiin valtion asettamaksi selvitysmieheksi valtion sijoitusyhtiöistä. Silloisen elinkeino- ja kunta- ja omistajaohjausministerin yhteistoimeksiannossa pyydettiin mm. analysoidaan ja suositamaan omistajastrategisia vaihtoehtoja sijoitusyhtiöille, joihin oli määritelty kuuluviksi Suomen Teollisuussijoitus Oy, BusinessFinland (Venture Capital Oy), Solidium Oy, Valtion kehitysyhtiö Vake Oy ja Governia Oy.

Syyskuussa 2019 julkaistun selvityksen rakennesuosituksista Vaken seuraaja Ilmastorahasto ja BusinessFinland VC on yhdistetty Teollisuussijoitukseen (konserni) nykyisen hallituksen aikana. Jo edellisen hallituksen aikana Vakelle määritettiin uudistettu toimenkuva.

Valtio-omisteiset liiketoiminnalliset yhtiöt toimivat omistajuuden suhteen politiikan ja markkinoiden rajapinnassa. Sen myötä niitä koskevat odotukset voivat olla hyvin kirjavia verrattuna vain markkinaosapuolien odotuksiin. Tämä näkökulma pohjusti vuonna 2019 tehdyn selvityksen analyysia ja johtopäätöksiä. Siten jäljempänä esitetty heijastaa ajatuksia siitä, miten valtion tulisi periaatteellisesti käyttää omistajuuttaan – koko yhteiskunnan hyväksi.

On syytä korostaa, ettei selvitys ulottunut sijoitusyhtiöiden yksittäisiin omistuksiin kohdeyhtiöissä vaan näitä omistavien yhtiömuodossa toimiviin valtion sijoitusyhtiöihin ja yleiseen omistajuuteen.

Kompassi valtion omistajuudelle:

Pienenä ja markkinoiden reuna-alueen maana Suomen valtion on kyettävä **käytännöllä-heiseen omistajuuteen** omistamissaan yhtiöissä. Kanssasijoittajien luottamus valtiolliseen toimijaan **pitkäjänteisenä ja ennustettavana toimijana** on avainasemassa turvaamaan taloudellista ja muuta menestystä ja luomaan edellytykset niin kotimaiseen kuin ulkomaiseen luottamukseen valtioon omistajana. Pörssiyhtiöiden kohdalla tilanne on erityisen selvä: jos valtion omistama osakkuusyhtiö on listattu pörssiin, valtion on yksiselitteisesti noudatettava pörssiyhtiöitä koskevia sääntöjä, ml. suhteessa omistettuun yhtiöön ja sen muihin omistajiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö valtiolla voisi olla omistuksensa suhteen omia ja julkituotuja intressejä – onhan muillakin omistajilla erilaisia omistustavoitteita.

Kuluneella vuosikymmenellä yritysten toimintaympäristö on ollut rajussa muutoksessa, jossa suomalaisten yritysten on kyettävä navigoimaan, uudistumaan ja kasvamaan. Erityisen selvästi voidaan havaita **megatrendejä**, joihin niin yhtiöiden kuin niiden valtio-omistajan on perusteltua sopeutua ennakkollisesti. Vaikka megatrendeistä viime vuosina globalisaatio on ottanut takapakkia ja protektionismi on voimistunut, ovat ilmastonmuutos, digitalisaatio ja erityisesti tällä vuosikymmenellä yritysten resilienssikyvykyys korostuneet.

Yrityksiä koskevat vastuullisuusodotukset ovat kasvaneet viime vuosina. Toisaalta myös valtiolta on omistajana odotettava **vastuullisuutta** niin omistettua yritystä, markkinaosa-puolia kuin muita sidosryhmiä kohtaan. Omistajan vastuullisuudessa korostuu tarve johdonmukaiseen omistajuuteen ja kykyyn kommunikoida **avoimesti** omistusten tarkoituksesta muulle yhteiskunnalle. Vastuullisuuteen kuuluu myös valtion erityisominaisuus veronsaajana ja sääntelyn luojana, josta huolimatta valtio-omistajan on toimittava **kilpailuneutraalisti**.

Yritysten omistajana valtiota velvoittaa luonnollisesti **lainsäädäntö**, olkoonpa se yksittäistä yritystä koskevaa omistusrajasääntelyä, osakeyhtiölain eri toimielimiä koskevaa vastuunjakoa tai esimerkiksi valtioneuvoston sääntelyä.

Suomen on arvioitu olevan suhteellisesti hyvin merkittävä yhtiöomistaja. Voidaan esittää kysymys siitä, onko valtion tarkoituksenmukaista olla omistaja sellaisissa yhtiöissä, joita yksityinen pääoma voisi omistaa ja joiden omistajuutta ei puolla jokin muu seikka. Siten valtion on syytä pohtia systemaattisesti ja tasaisin väliajoin **omistustarpeitaan ja niiden luonnetta eri yhtiöissä** ja tarvittaessa tehdä muutoksia omistajalinjauksissaan ja -tavoitteissaan – sekä kyetä luopumaan ei-perustelluista omistuksistaan.

OECD-ohjeistus:

Kansainvälisistä järjestöistä OECD tuottaa tilastoja ja ohjeistuksia valtio-omisteisten yhtiöiden hallinnointia varten. Tällainen raportti on esimerkiksi ”Ownership and Governance of State-Owned Enterprises 2024”.

Jos vertailuryhmänä käytetään EU-15 aluetta, Suomen julkisen yritysomistuksen suhde arvoitiin raportissa toiseksi suurimmaksi Itävallan jälkeen.

Raportin hallintoa koskevassa ohjeistuksessa peräänkuulutetaan valtiolta selkeyttä ja avoimuutta sen määrittellessä tavoitteitaan ja ryhmitellessä yritysomistuksiaan. Raportti myös painottaa tarvetta keskittää yritysomaisuuden omistajuus ammattimaiseen ja osavaan rakenteeseen. Vastakohtana tälle on eri valtion elimille hajautettu omistajuus, jolloin sääntelyn ja omistajuuden erottaminen käy tulkinnanvaraiseksi.

Edelleen raportti korostaa tasapuolisuuden tarvetta (”level playing field”) omistuksilleen, jottei valtio-omisteisille yrityksille luoda perusteetonta etua. Raportti nostaa esille myös hallitusvalintojen olennaisen merkityksen valtio-omisteisissa yrityksissä ja painottaa tarvetta niiden riippumattomaan tai ainakin selkeästi ilmaistuun päätöksentekokykyyn, jos sille on asetettu rajoja. Edelleen raportti nostaa esille kestävän kehityksen periaatteet, vastuullisuuden, resilienssin ja myös kyvyn pitkän tähtäyksen arvonluontiin valtio-omisteisissa yhtiöissä.